

**МЕДИЦИНСКИ УНИВЕРСИТЕТ – ПЛЕВЕН
ФАКУЛТЕТ „ОБЩЕСТВЕНО ЗДРАВЕ”**

ЦЕНТЪР ЗА ДИСТАНЦИОННО ОБУЧЕНИЕ

КАТЕДРА „ОБЩЕСТВЕНОЗДРАВНИ НАУКИ”

ЛЕКЦИЯ №3

ЗА ДИСТАНЦИОННА САМОПОДГОТОВКА ПО УЧЕБНА ДИСЦИПЛИНА

„ОСНОВИ НА ЗДРАВНИЯ МЕНИДЖМЪНТ”

ЗА СТУДЕНТИ ОТ СПЕЦИАЛНОСТ „МЕДИЦИНСКА РЕХАБИЛИТАЦИЯ И ЕРГОТЕРАПИЯ”

ОБРАЗОВАТЕЛНО – КВАЛИФИКАЦИОННА СТЕПЕН

„МАГИСТЪР“

ЗАДОЧНО ОБУЧЕНИЕ

ТЕМА : Здравен мениджмънт – теория и основни концепции. Здравна политика

РАЗРАБОТИЛ: доц. д-р Пенка Стефанова, дм

Гр. Плевен

2020 год.

МЕДИЦИНСКИ УНИВЕРСИТЕТ – ПЛЕВЕН
ФАКУЛТЕТ „ОБЩЕСТВЕНО ЗДРАВЕ“
ЦЕНТЪР ЗА ДИСТАНЦИОННО ОБУЧЕНИЕ

Лекция № 3

**Здравен мениджмънт – теория и основни
концепции.**

Здравна политика и стратегии

Доц. Д-р Пенка Стефанова, дм

Досегашното развитие на здравния мениджмънт бе в плен на ограничените представи за икономика на здравеопазването, за бизнес администрация, за публична администрация и други подобни направления.

Новата философия, новият дух на здравния мениджмънт ни води в нова посока, към нови хоризонти, нова панорама и нова негова практическа мисия.

Новата генерация здравни мениджъри са не просто професионалисти, владеещи управленски умения. Те трябва да бъдат **истински лидери** на здравната система и на нейната перманентна промяна. Това поражда нуждата от овладяване на нова азбука на здравния мениджмънт.

Новата азбука на здравния мениджмънт се изгражда върху два типа познание: теорията на мениджмънта и теорията на здравеопазването.

Новата азбука на здравния мениджмънт е сплав на четири елемента, респективно тя има **четири главни раздела:**

- **социална медицина,**
- **здравна политология,**
- **оперативен мениджмънт,**
- **стратегически мениджмънт.**

Тази четириполюсна ориентация ни рисува новия образ на здравния мениджмънт - един бъдещ истински цялостен **здравен антропомениджмънт** (мениджмънт на човешкото здраве).

Синтетична социална медицина (Теория на общественото здраве)

1. Социалната медицина като наука – обща концепция

Предвестник на съвременните социално-медицински идеи е трудът на Йохан Петер Франк “Система на медицинската полиция” (1817 г.). Ярки социално-медицински идеи изказва най-видният медик на XIX век *Рудолф Вирхов*: „За да изпълни великата си мисия, медицината трябва да интервенира в социалния и политическия живот”.

Първата катедра по социална медицина (наименована социална хигиена) е създадена през 1920 г. в Берлин от *А. Гротян*. Скоро се създават катедри в Австрия, Съветски съюз, Англия и др. В САЩ тази наука се развива с името “Превантивна медицина и обществено здравеопазване” (Preventive Medicine and Public Health).

Социалната медицина изучава здравето на популационно, на *надиндивидуално*, на обществено ниво. С това тя се *отличава* от клиничните дисциплини, изучаващи патологичните процеси в индивидуалния пациент.

▪ **Социалната медицина е нетрадиционна интегративна наука, чиито предмет на изучаване е общественото здраве като цялостна система, подчиняваща се на специфични закономерности.**

Социалната медицина е мост между естествознанието и обществознанието, между медицината и социологията, медицината и етиката, медицината и икономиката.

Мисията на социалната медицина е да представи на здравната политика и здравния мениджмънт обобщаваща системна картина на общественото здраве и неговите фактори. *Подобна обобщаваща картина не е цел на никоя друга медицинска наука.*

В структурата на социалната медицина разграничаваме следните раздели и направления:

- **Обща социална медицина** - обща теория на социалната медицина.
- **Гранични социомедицински дисциплини:** медицинска демография, медицинска социология, икономика на здравеопазването, медицинска статистика, медицинска етика, медицинско право и др.
- **Профилни (частни) социомедицински дисциплини:** социална епидемиология, социална педиатрия, социална психиатрия, социална онкология, социална кардиология и др.
- **Наука за общественото здравеопазване** (практико-приложни дисциплини): здравен мениджмънт, здравна политика, здравно законодателство, здравна информатика, промоция на здравето и др.

Фиг.1. Структура на социалната медицина като научна система (Фундамент на науката за общественото здраве)

Здравна политология

Определение и същност на здравната политика

Политика в буквален превод означава държавни дела. По същество политиката е *обществено насочване и регулиране* дейността (респ. отношенията) на хората и социалните групи за достигане на определени значими цели.

Съществуват два основни модела на политиката:

- **либерален**, основан на пазарни отношения, където всеки е отговорен да съдбата си;
- **социалетатизъм** - социално ориентирана пазарна икономика, зависима от отговорността и ангажимента на държавата за съдбата на отделните хора.

Здравната сигурност - цел на здравната политика. Живеем в епоха, когато светът става все по-сложен и човешките съдби - все по-несигурни. Това е свързано с различни типове неравенство - икономическо, регионално, образователно, здравно и т.н. В тези условия *сигурността трябва да преодолее несигурността*. Това с особена сила се отнася за общественото здраве. На засилващата се здравна несигурност като социален феномен трябва да се противопостави нарастваща здравна сигурност, основана на ясно определена здравна политика.

Здравната сигурност на обществото е система от норми, дейности и отношения, насочени към максимално възможна равнопоставеност в шансовете на гражданите за гарантиране на тяхното здраве, съответно на достъпа им до здравни услуги с високо качество.

Здравната сигурност е решаващ фактор за **качеството на живота** в дадено общество.

Определение. Въпреки честото му използване понятието здравна политика не винаги се схваща ясно и еднозначно. Затова е нужно неговото прецизно дефиниране, като се изхожда от двете съставни понятия *политика* и *здраве*.

Политиката е дейност на държавната власт и управлението, която се обуславя от обществените потребности и цели.

Политиката може да се разглежда и като дългосрочна официална директива за дейност, като утвърдена посока за развитие на дадена система (държава, организация, обществен сектор).

В литературата се използва следното най-кратко определение:

Здравната политика представлява система от дългосрочни законодателни и правителствени решения за опазване здравето на нацията чрез подобряване на здравеопазването.

Структурата на здравната политика включва две основни части:

- **Дескриптивна част** (описателна, аналитична, обосноваваща), която съдържа анализ на здравните детерминанти, здравните потребности и определяне на целите и приоритетите на здравната система.
- **Прескриптивна част** (директивна, приложна, интервенираща), която съдържа организационни модели за медицинска помощ, промоция на здравето и осигуряване на подкрепата за тези модели.

Здравната политика е тясно свързана с понятията **«здравна стратегия»** и **«здравен мениджмънт»**.

Здравната стратегия включва определяне на етапните и крайните цели, ресурсите и темповете за тяхното постигане, т.е дава отговор на въпросите: какво искаме да постигнем, с какви ресурси, къде да се насочат и как да се разпределят ресурсите във времето.

Израз на държавната здравна политика е **Националната здравна стратегия** и **План за действие** – документи, които всяко правителство приема в началото на своя мандат и реализира в различна степен.

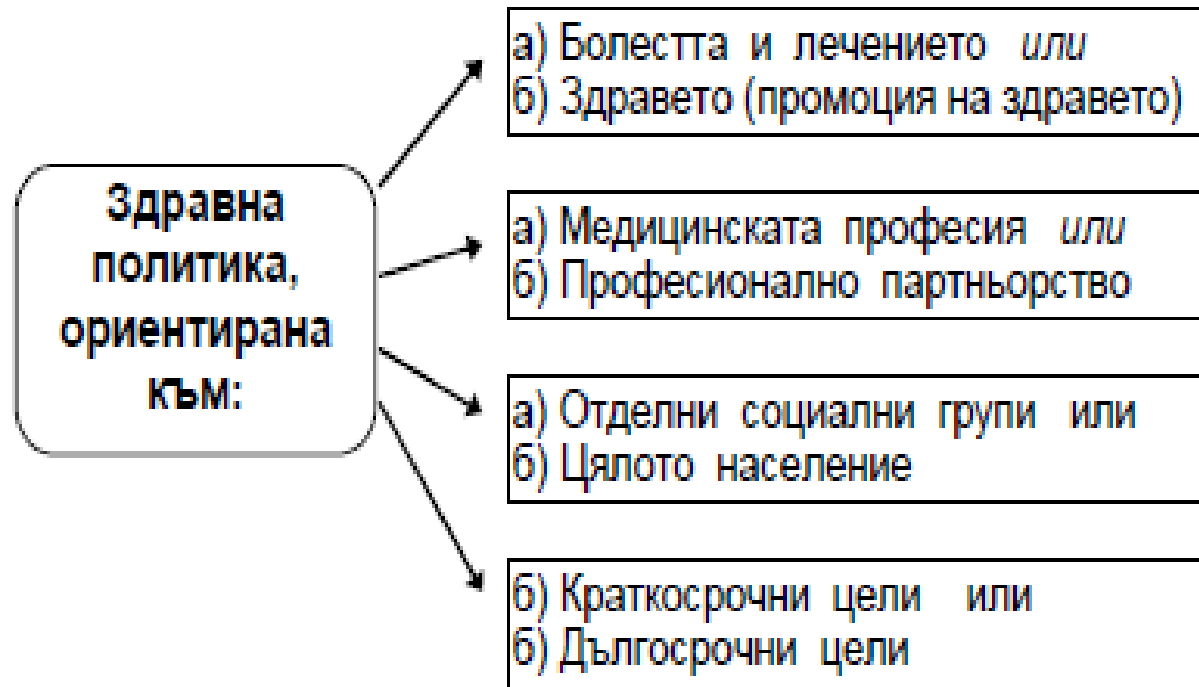
Здравният мениджмънт представлява конкретна реализация на здравната политика чрез специфични управленски технологии. Докато здравната политика е ориентирана към главните решения, здравният мениджмънт е насочен към ежедневната дейност на здравната служба.

Типове и нива на здравна политика

Основен критерий за класифициране на здравната политика са нейните **цели и приоритети**. Каквито са здравните приоритети в дадена страна, такава е нейната здравна политика.

За определен период генерален приоритет в нашата здравна политика бе повишаване броя на болниците, на болничните легла, на лекарите и медицинския персонал.

Сегашната здравна реформа преследва **преориентация** към нови приоритети: гарантирани първични (базови) здравни грижи, качество и ефективност на здравните услуги.

Всеки от посочените двойки типове е повече или по-малко еднопосочен.

Съвременна тенденция в здравната политика е тези типове и подходи да бъдат свързани и подкрепящи се. По този начин се цели да се постигне една *всеобхватна интегрална здравна политика* като фундамент на новото обществено здравеопазване.

Различават се **четири нива на здравната политика**: национално, регионално, локално (общинско) и институционално (в отделната болница, медицински център и т.н.). Съответно се говори за национална здравна политика, регионална здравна политика и т.н.

Участници в определянето на здравната политика

Главното действащо лице при вземането на здравно-политически решения е държавата (парламента, правителството). В живия живот броят на участниците в този процес е много по-голям.

При вземането на решение за дадена здравна политика участвуват:

- Правителство
- Парламент
- Политически партии
- Съсловни организации и синдикати
- Заинтересовани обществени групи, неправителствени и пациентски организации.

Всеки от тези участници изхожда от определени мотиви и интереси.

Проблемът е в постигането на **баланс** и **съподчинение** на мотивите и интересите на различните участници с оглед формулирането на национална здравна политика.

В тази насока специална роля се отрежда на компетентните анализи на експерти здравни политолози.

Реалистична здравна политика – фактори

Една реалистична здравно-политическа концепция е **отражение** на три водещи фактора:

1. Здравни потребности на обществото (здравни приоритети).
2. Налични (т.е. ограничени) здравни ресурси.
3. Ценностна система на обществото (справедливост и др.)

Тези три фактора (кръга) образуват своеобразна триада, отразяваща единството на **нужното, възможното и желаното**. По-голямата площ на сливането на трите кръга създава **база** за реалистична здравна политика.

Междусекторно сътрудничество в здравната политика

Новият тип здравна политика се базира на мултисекторния подход, но тя се управлява от един правителствен сектор (здравно министерство), упълномощен да преодолява границите между различните ведомства и министерства.

Новият тип здравна политика търси **да разшири отговорността за здравето върху правителството като цяло, както и върху другите обществени сектори**, например образование, неправителствени организации. Това означава да се възприеме и внедри междусекторният подход към здравната проблематика.

Главни бариери на междусекторното сътрудничество са:

1. Отсъствие на политическа воля и ангажменти на висшите административни нива;
2. Конкуриращи се интереси;
3. Разпределение на властите между националното и регионалното ниво;
4. Неадекватно обществено участие;
5. Недостатъчна роля на масмедииите;
6. Напрежение между традиционните централизирани и децентрализирани подходи;
7. Тесен обсег на власт на Министерството на здравеопазването.

Системи на здравеопазване в съвременния свят

Здравните системи (здравеопазване) включват всички организации, институции и ресурси, които са посветени на извършването на здравни дейности.

Здравна дейност е «всяко усилие, независимо дали в областта на здравната помощ на индивида, или в областта на общественото здраве, или чрез инициативи на междусекторно сътрудничество, чиято основна цел е подобряване на здравето».

Всяка национална здравна система е уникална. Би могло да се каже, че в света съществуват толкова здравни системи, колкото държави има.

Заедно с това за групи страни могат да се установят сходни характеристики на здравеопазването им, т.е. можем да говорим за обособени типове здравни системи.

- **Система на държавния монополизъм.**

Държавата е собственик на здравните институции и тя осигурява техните ресурси. Управлението на здравеопазването е силно централизирано. Тази система е по-целесъобразна при крайно ограничени ресурси и при необходимост от бърза и стриктна координация на здравните дейности.

Достъпът до здравни услуги се определя от здравните потребности и хуманни мотиви чрез социално одобрена система от правила. *Източник на финансиране е **държавният бюджет**.*

Типични примери за този тип здравеопазване са Великобритания, Швеция, Финландия, Дания, Канада, Испания, бившите социалистически страни и др.

Исторически този тип система се е развивал в *два модела*: модел **Семашко** (внедрен в социалистическа Русия, 1922 г.) е модел **Беверидж** (внедрен във Великобритания, 1946 г.).

- **Система на либералния плурализъм.**

Развита е главно в **САЩ**. Основава се на икономическия либерализъм и плуралистичната собственост на здравните заведения. Намесата на държавата е силна главно в гарантирането на здравословни условия на живот и е ограничена при оказването на медицинска помощ и спазване правата на пациентите. Счита се, че при тази система се замъгляват отговорностите за оказаната медицинска помощ. Достъпът до здравни услуги се определя от възможността и желанието да се плати, отговорността за качеството на услугите се поддържа от мотива за печалба, нещата се балансират от ценовите лостове и конкурентните пазари.

Финансирането става от **частни застрахователни фондове** или чрез директно заплащане от самите потребители на медицинска помощ.

- Система на ограничена държавност и изявен плурализъм (*Здравно-осигурителна система*), наричана още социално здравно осигуряване (неправителствено финансиране) - **източник на финансиране са осигурителни фондове (осигурителни каси)**. Този тип е развит главно във Франция, Германия, Италия, Австрия. Исторически този тип е известен като *модел Бисмарк*. Той е основан на **социалната солидарност** и затова нерядко се нарича модел на социално осигуряване.

Налице е държавно нормативно регулиране чрез законови актове и засилено участие на местното (общинско) самоуправление. Собствеността на здравните ресурси е плуралистична (обществена и частна) при разширена автономност на здравните заведения. Местните органи на властта имат широки правомощия за решаване на здравните проблеми. С други думи, налице е **децентрализация и регионализация** на здравното обслужване - грижата за здравеопазването е в обсега на местното самоуправление. Засилена е отговорността на гражданите за здравето, което е благоприятно за новия тип здравна политика.

Характерно за този тип здравеопазване, развита главно в Западна Европа, е широкото използване на *здравноосигурителни фондове* като източник на финансиране на здравните услуги.

ЗДРАВНАТА РЕФОРМА В БЪЛГАРИЯ

В началото на 90-те години на 20-и век здравната система в България е от класически тип държавен монополизъм, изградена на следните основни принципи: монополно държавно финансиране и управление, универсален безплатен пакет медицински услуги за обществото, централно планиране, забрана за частна медицинска практика и териториален принцип на достъп до медицинска помощ без право на избор.

Поради отчетени негативи на системата като: неефективно разпределение на финансовите ресурси, липса на стимули за медицинските специалисти и др., които се отразяват негативно и на общественото здраве (като влошени редица здравни показатели: повишена обща смъртност, намалена СППЖ, висока заболяемост, болестност и смъртност от социалнозначими заболявания) и несъответствие на националното здравеопазване с общите тенденции и принципи на развитие на здравните системи в страните от ЕС, е взето решение за радикална реформа на здравеопазването в нашата страна, която стартира през 1998 г. С радикални промени в здравното законодателство (приемане на законите за Здравното осигуряване и за Лечебните заведения, а по-късно и Закона за здравето) се променя модела на здравеопазване в нашата страна, като се въвежда **Здравноосигурителния модел** (на ограничения етатизъм). Съгласно Закона за здравното осигуряване в България има две форми на здравно осигуряване – задължително и доброволно. Институцията отговорна за провеждане на задължителното здравно осигуряване е НЗОК, която има 28 поделения в областните градове – РЗОК. Органи на управление на НЗОК са Управител(избира се от Народното събрание с мандат от 5 години) и Надзорен съвет – който е колективен орган и се състои от 9 члена – 4-ма представители на държавата; 2-ма на работниците и служителите; 2-ма на работодателските организации и 1 представител на пациентските организации. Всички български граждани, както и постоянно пребиваващите на територията на страната са задължително здравноосигурени. Здравната вноска се определя ежегодно с приемане Закона за бюджета на НЗОК, като в последните години е 8% от облагаемия доход. Институцията отговорна за събираемостта на вноските е Националната Агенция по приходите (НАП). Независимо от личния принос при събираемостта на средствата за здравно осигуряване, всички осигурени лица получават еднакъв пакет здравни дейности, определени в ЗЗО и изрична Наредба на Министъра на здравеопазването.

Доброволното здравно осигуряване се осъществява от лицензирани застрахователни дружества.

Приоритети на европейската здравна политика

Здравните политици са разтревожени от факта, че през последните две десетилетия разходите за медицинско обслужване **рязко надвишават** неговия общ полезен ефект.

Появилата се обществена неудовлетвореност, нарастващите разходи за здравно обслужване и неговата незадоволителна ефективност подтикват правителствата да търсят пътища за нови здравнополитически решения, за преоценка и реформи на националните здравни системи.

Независимо от националните различия съществуват общи приоритетни направления в здравната политика:

- 1. Преориентация от болничната помощ към разширяване на първичните (базови) здравни грижи.**
- 2. Промоция на здравето и по-конкретизирана профилактика на болестите.**

3. Повишаване ефективността на здравеопазната система. (задържане темпа на нарастване разходите за здравеопазване).

Интересен е следният *парадоксален феномен*. Постиженията на медицинските технологии (успешно лечение) способстваха за нарастване броя на хората, нуждаещи се от медицинска помощ, повишиха потребността от рехабилитация, грижи за хронично болните и домашно обслужване.

Медицината сама възпроизвежда и стимулира търсенето на здравни услуги.

4. Пазарна ориентация.

5. Осигуряване качеството на здравното обслужване.

6. Децентрализация и регионализация на здравната система.

7. Здравен мениджмънт и повишаване на управленската култура в системата на здравеопазване.

8. Интегрален подход в управлението и функционирането на здравеопазването.

Здравните закони като реализация на здравната политика

Основни законови нормативни актове регламентиращи дейности в сферата на здравеопазването:

1. **Закон за здравето (приет 2004г., в сила от 01.01.2005 г.)** – устройствен закон, урежда широк кръг обществени отношения, свързани с опазване на здравето. На базата на основните принципи и положения застъпени в него, се разработват специфични законови и подзаконови нормативни актове за регулиране на конкретните дейности в областта на опазването на здравето, като:
2. **Закон за лечебните заведения (1999 год.)**
3. **Закон за здравното осигуряване (1998 год.)**
4. **Закон за лекарствата и аптеките в хуманната медицина**
5. **Закон за наркотичните вещества и прекурсорите**

За да влязат в сила всички законови и подзаконови нормативни актове трябва да бъдат публикувани в Държавен вестник.